

Közzététel: 2021. október 7.

A tanulmány címe:

Integrációs elméletek kvantitatív gazdaságtana – Fókuszban a mélyintegráció

Szerző:

MARTON ÁDÁM, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem tanársegédje,
a Gazdaság és Versenyképesség Kutatóintézetének junior kutatója
E-mail: marton.adam@uni-nke.hu

DOI: <https://doi.org/10.20311/stat2021.10.hu0997>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Statisztikai Szemle c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

1. A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
2. A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
3. A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
4. A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
5. A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
6. A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:
„*Forrás: Statisztikai Szemle c. folyóirat 99. évfolyam 10. számában megjelent, **Marton Ádám** által írt, **'Integrációs elméletek kvantitatív gazdaságtana – Fókuszban a mélyintegráció'** című tanulmány (link csatolása)”*
7. A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Marton Ádám

Integrációs elméletek kvantitatív gazdaságtana – Fókuszban a mélyintegráció*

**Quantitative economics of integration theories –
'Deepintegration' in focus**

MARTON ÁDÁM,

a Nemzeti Közszolgálati Egyetem tanársegédje,
a Gazdaság és Versenyképesség Kutatóintézetének junior kutatója
E-mail: marton.adam@uni-nke.hu

Az elmúlt évtizedekben a világgazdaságban megnőtt a különböző regionális integrációk száma és szerepe. E folyamatnak az utóbbi években erősödő protekcioizmus sem tudott gátat szabni. A regionális integrációs szerveződések azonban az integráció eltérő szintjén állnak. Általában csupán a kereskedelmi korlátok, a vám és nem vám jellegű intézkedések leépítésére irányulnak. A kereskedelempolitikai akadályok leépítésétől a magasabb fokú gazdasági integrációkig a különböző regionális integrációk hatékonyságának, valamint gazdasági és társadalmi hatásának mérése a további integrációs fejlődés szükséges és elengedhetetlen feltétele, mely új dimenziókat nyithat a további integrációk szempontjából is.

Halmi Péter [2020f] legújabb könyve e folyamatok szintetizálására tesz kísérletet. A szerző egyik meghatározó szereplője a hazai európai gazdasági integrációs kutatásoknak. Ezt számos e témában írt folyóiratcikke és szakkönyve is alátámasztja. A legutóbb megjelent „Mélyintegráció – A Gazdasági és Monetáris Unió ökonómiaja” című kötet új tényezők bevonásával, újszerű módon rendszerezi és szélesíti a meglevő ismereteket, illetve további vonzó kutatási perspektívákat kínál az integráció gazdaságtana tekintetében.

A mű logikai ívet követve, komplex elemzési keretrendszerbe illesztve ad átfogó képet az európai gazdasági integráció elméletéről közgazdaságtani és politikai

* HALMAI P. [2020]: *Mélyintegráció. A Gazdasági és Monetáris Unió ökonómiaja*. Akadémiai Kiadó. Budapest.

gazdaságtani perspektívából egyaránt. A kötet azonban ezen túlmutat, s az integrációs elméleteket kiinduló pontnak tekintve eljut a mélyintegráció innovatív koncepciójának kidolgozásához, s részletesen elemzi annak tényezőit. A kialakított elméleti összefüggések közgazdaságtani érvényességének tesztelését a GMU (Gazdasági és Monetáris Unió) rendszerén végzi el. Kiemelendő a szerző azon alaptézise, miszerint „a mélység az európai integráció tekintetében is döntő jelentőségű dimenzió”. (11. old.)

Az eltérő regionális integrációs vívmányok gazdasági és társadalmi hatásainak kvantifikálására az elmúlt években számos próbálkozás történt. Ebből fakadóan széles skálán mozognak a mérési módozatok az egyszerű leíró statisztikai mérőszámok használatától a kompozit mutatókon (például a *König*-féle [2015] EU-indexen vagy az *African Union Commission et al.* [2019] által számított Afrika regionális integrációs indexen [Africa regional integration index, ARII]) keresztül a különböző ökonometriai és modellezési technikák bevezetéséig. Az adott integráció szerveződési szintjétől is függ, hogy melyik vizsgálati módszer a legalkalmasabb, hiszen a bonyolultabb integrációs lépcsők az összetett és szerteágazó hatások miatt komplexebb elemzési módozatot és koncepciót igényelnek.

A kötet ezen összetett hatások azonosítására tesz kísérletet: a különböző dimenziókhöz kapcsolódó elméleti összefüggések és kvantitatív vizsgálatok lehetséges irányvonalait, valamint az empirikus tanulmányok eredményeit szintetizálja.

E szinergia jelenik meg már az 1. fejezetben is. Annak ellenére, hogy a kiindulópontot az egyes integrációelméletek és azok különböző megközelítései képezik, Halmai már a fejezet elején tisztázza, hogy ennél többről van szó: „az európai integráció kezdetétől a folyamat középpontjában a gazdaság állt és áll mindmáig. A gazdasági integráció fundamentális jelentőségű, mindmáig meghatározó terület az európai integráció rendszerében”. (27. old.) E gondolatmenetben elsőként a kereskedelmi liberalizáció, s azon belül is a vámunió kereskedelmi hatásait emeli ki. A hagyományos nemzetközi gazdaságtani megközelítésen túl azonban a növekedési aspektusokat is azonosítja. Nemcsak a statikus hatásokat vizsgálja, hanem a dinamikus összefüggéseket is. A felvázolt elemzési keretrendszer szükségességét hangsúlyozza, miszerint a dinamikus elméletek „feloldják a változatlan költségszintek feltételezését” és „különböző, egymástól eltérő jelenségeket ölelnek fel”. (34. old.) A gazdasági integráció hatásainak mérése is elengedhetetlen, amelynek keretében az egyes kvantitatív elemzési módszereket három fő kategóriára osztja: a reziduális (maradványérték-), az ökonometriai, valamint a számszerűsíthető általános egyensúlyi (computable general equilibrium, CGE) modellekre. A szerző azonban itt nem áll meg, vizsgálatának körét kiterjeszti a közös piac és ezáltal a szabad tényezőáramlás hatásainak azonosítására is. Az európai integráció egyik legfontosabb vívmánya az egységes piac megteremtése volt, ebből fakadóan a könyv külön alfejezetben tárgyalja a piacméret és a méretgazdaságosság hatásait. E tényezőket két aspektusból is vizsgálja: *Krugman*, *Baldwin* és mások munkáira is támaszkodva a

BE-COMP-görbék¹ segítségével, valamint a dinamikus hatások révén szélesebb kereskedelem- és növekedésméleti dimenzióban.

Az ágazaton belüli kereskedelem tárgyalásának szerepe e fejezetben kettős: egyrészt megalapozza az optimális valutaövezet elméleti koncepcióját, másrészt kiemeli az integráció révén megnövekedett kereskedelemnek az üzleti ciklusok együttmozgására gyakorolt szükségszerű hatását. E szinkronitás kvantitatív elemzése elengedhetetlen az egyes regionális integrációk hatékonyságának vizsgálatához. Az üzleti ciklusok szinkronitása és a konvergenciafolyamatok előrehaladása az egyes gazdasági integrációk heterogenitását mérsékli, ami elősegíti (különösen az egységes monetáris politika mellett) az intézményi, gazdaságpolitikai döntések hatékonyságát. (Ennek ellenkezőjét láthattuk az európai szuverén adósságválság idején, amikor más-más intézkedésekre lett volna szükség az északi, illetve a déli tagállamok szempontjából. Itt kell megjegyezni, hogy az euróövezet heterogenitásának egyik következő szintjét eredményezheti a koronavírus-válságot követő helyreállítás nyomán az infláció differenciált gyorsulása, s annak következtében az eltérő monetáris politikai impulzusok igénye.)

A kereskedelempolitikai összefüggések vezetnek el a mély integrációhoz és a kötet fő koncepcióját jelző, összetett szóként alkalmazott *mélyintegráció*hoz. Halmai a 2. fejezetben a következőképpen jelöli meg a legutóbbi, mintegy három évtized kereskedelempolitikai fejlődésének fő irányát: „a kereskedelmi megállapodások egyre »mélyebbek«: számos szabályozási kérdést és politikai területet is tartalmaznak. Azok túlmutatnak a vámokon”. (83. old.) Mindazonáltal azt is rögzíti, hogy a 2008. évi gazdasági válság a regionális kereskedelmi megállapodások (Regional Trade Agreement, RTA) területén változást hozott, „a globalizáció dinamikája differenciált mértékben mérséklődött.” (84. old.) E kettősségből bontakozik ki az RTA-k heterogenitásának elemzése. Az egyes megállapodások a különböző dimenziók révén – például összetételük, szélességük és mélységük alapján – számottevő eltéréseket mutatnak. A szerző egyfelől részletesen tanulmányozza az EU kereskedelmi megállapodásainak fő strukturális jellemzőit, másrészt a nemzetközi szakirodalom legfontosabb eredményeinek szintetizálásával széles skálát átfogó elemzéseket végez. Egyaránt vizsgálja az új nemzetközi kereskedelemelméletek jóléti hatásait, a mikroökómia tényezőit, valamint a megállapodások mélységének eltérő aspektusait: kompozit indexeket, mély integrációs indikátorokat, gravitációs modelleket, általános egyensúlyi szimulációs elemzéseket stb. A fő vizsgálati egységet az RTA-k elemzésénél is – ahogyan a kötet egészében – az európai integráció, s annak esettanulmánya képezi. Halmai a heterogenitás jegyében az Európai Unió kereskedelmi megállapodásait négy kategóriára bontja („új generációs» kereskedelmi megállapodások; mélyreható és átfogó szabadkereskedelmi térségek; »első generációs«

¹ Fedezeti és versenyképességi görbék (break-even-competition, BE-COMP diagram).

szabadkereskedelmi megállapodások; gazdasági partnerségi megállapodások”), s elemzi azok mélységét és gazdasági hatásait. Az integrációs tagság előnyeinek és hátrányainak vizsgálatához a brit tagság – a 11. fejezetben a Brexit – példáján is alkalmazza elemzési megközelítését. Vizsgálatai – melyek kiterjednek a kereskedelem, a pénzügyi kapcsolatok, a külföldi közvetlen beruházások (foreign direct investment, FDI), a migráció brit eseteire – egyebek mellett megalapozzák a későbbiekben hangsúlyosan szereplő Brexit közgazdaságtani, integrációs gazdaságtani, intézményi közgazdaságtani és politikai gazdaságtani kérdéskörének részletes tárgyalását.

A könyv meghatározó vonulata, s egyben a sajátos elemzési keretrendszer magja a mélyintegráció koncepciója, valamint hatásainak azonosítása. Jellemzője a hatások mélyreható elemzése, legyen szó a kereskedelempolitika statikus és dinamikus hatásairól, valamint az ellentétes folyamatokról, azaz a dezintegrációról és a differenciált integrációról, s ezzel szoros összefüggésben a „non-Europe” makrogazdasági hatásainak kvantifikálásáról. Utóbbiak mérése és mérhetősége szempontjából lényeges megállapítás: „az integráció előnyei – ellenkező előjellel – szükségképpen a dezintegráció költségeit képezik” (132. old.). E közgazdaságtani és integrációs gazdaságtani tézis meghatározó relevanciájú az ökonometriai vizsgálatok megalapozása szempontjából. A kötetben tárgyalt „mély (regionális) integráció” tényezői sokrétűek: kiterjednek a kereskedelempolitikai, valamint a makrogazdasági és nemzetközi gazdaságtani hatásokra, s azok módszereire, például a gravitációs modellre vagy a tényellentétes elemzésre.

A 2. fejezet – és ahogy arra a mű is rámutat az európai integráció vívmányai is – azonban meghaladja az előbbieken vázolt koncepciót. Ennek oka, hogy a „mélyintegráció» az egyre szorosabb« magintegráción nyugvó rendszer sajátosságait összefoglaló kategória. A »mélyintegráció« tehát nem egyszerűen »mér« és leír, hanem normatív tartalommal is rendelkezik.” (144. old.) A mélyintegráció ennek megfelelően magában foglalja a magintegrációt, valamint az EU-n belül az esetleges differenciált integrációt is (144. old.). Az európai integráció folyamatosan mélyülő kategóriának tekinthető, „azaz a „»mélyintegráció« tovább mélyül, még mélyebbé válik.” (145. old.) Halmai a mélyintegráció elemzését konceptuális keretbe foglalja, ahol a mélység (szabályozási és intézményi), valamint a homogenitás (reálgazdaság és pénzügyi tartalom [nominális és reálkonvergencia, reziliencia]) kétdimenziós térben vizsgálja az integráció fokainak különböző szintjeit. Utóbbiak ugyan megteremtik a mélyintegráció differenciált lépcsőfokaiban való részvételt, ugyanakkor a dezintegráció költségeiből és kiszámíthatatlanságából fakadóan visszafordíthatatlan folyamatnak tekinthető (153. old.).

A kötet 3. fejezete a zárt és nyitott makroökonómiai gazdaságok koncepcióját kiindulópontnak tekintve a GMU elemzési keretrendszerét foglalja össze. Komplex elemzési eszköztárat vonultat fel a nemzetközi gazdaságtan (optimális valutaövezet elméletei, lehetetlen hármasság tétele) és a makroökonómia (IS-LM-, IS-MP-modell)

különböző tényezőit is figyelembe véve. Az optimális valutaövezetek feltételeinek vizsgálatánál nem áll meg, hanem az exogén faktorok feloldásával az endogén kritériumokat is górcső alá veszi. Az összetett felépítés megalapozza a fejezet záró kérdését: optimális valutaövezet-e és azzá válik-e az euróövezet? A kérdés második fele azt sugallja, hogy jelenlegi formájában még nem tekinthető annak. Az egyes tényezők, mint például a munkamobilitás, nyitottság, fiskális transferek alakulásának vizsgálata alapján a szerző leszögezi: a „monetáris unió előnyökkel és költségekkel jár. Azok gyakran nehezen mérhetők. Összehasonlításuk is nehézségekbe ütközik.” (197. old.) A jövőbeni változások és az optimális valutaövezetté válás elemzéséhez lényeges az endogenitás mechanizmusainak vizsgálata. Alapvető jelentőségű mindezekon túl az egységes valutaövezet elméletének és a mélyintegráció koncepciójának összekapcsolása. Az optimális valutaövezet kritériumait számszerűsítő mutatók a mélyintegráció mérését is elősegíthetik (204. old.).

Az elméleti alapvetések tárgyalását követően a 4. fejezet a GMU és a monetáris politika összefüggéseit ismerteti. A GMU működési mechanizmusát a korábbi fejezetek logikai ívét követve taglalja. A mélyintegráció koncepciójába illeszti a GMU működési és szabályozási oldalát, mindazonáltal a makroökonómia és főképp a monetáris makroökonómia szempontjából veszi sorra az egyes tényezőket, különösen nagy hangsúlyt fektetve a mennyiségi lazítás (4.4. alfejezet) európai vonulataira. Halmi ehhez kapcsolódó egyik lényeges megállapítása, hogy a „nagy mennyiségű likviditás gyakorlatilag az alapvető működési funkciók feltételévé vált”. (229. old.) E kijelentés még hangsúlyosabbá vált az elmúlt egy évben a COVID-19 járvány monetáris válságkezelésének részeként alkalmazott újabb mennyiségi lazítási programok fényében.

Az 5. fejezet – szorosan kapcsolódva a monetáris politikai aspektusokhoz – a fiskális politika és a gazdaságpolitikai koordináció különböző tényezőit szintetizálja. Még nagyobb szerepet kapnak a GMU tagállamaiban a nemzeti hatáskörben maradt fiskális politikák, amelyek a mélyintegráció szempontjából is jelentős tényezők, ugyanis a gazdaságpolitikai koordináció növeli a mélységet és erősíti a homogenitást (248. old.). A fejezet több tényezőt figyelembe véve vizsgálja a koordináció fokát és a szupranacionális szabályozás szintjeit: a költségvetési deficit és az államadósság, a tovagyrűző hatások, valamint a heterogenitás összefüggései egyaránt szerepelnek benne. A szerző a GMU 1.0 koncepciójának és a jelenlegi gazdaságpolitikai koordináció szabályrendszerének (Stabilitási és Növekedési Paktum, Euró Plusz Paktum, a makrogazdasági egyensúlyhiány kezelésére irányuló eljárás) vizsgálatán és értékelésén túl megalapozza a 9. fejezetben tárgyalt reformra vonatkozó összefüggéseket is. Ismerteti a tagállami szintű egyensúlytalanságok kezelésére irányuló eljárás jelenlegi gyakorlatát. A kötet 6. fejezetében a strukturális problémák további lényeges összefüggéseket világítanak meg. A szerző az euró bevezetéséről és a konvergencia, valamint a legutóbbi pénzügyi és gazdasági krízis dimenzióiról ad átfogó képet,

továbbá a strukturális gyengeség 11 tényezőjét azonosítja. E tényezők „...egyrészt az integráció elért mélységének elégtelenségét illusztrálják. Másrészt a strukturális különbségek a homogenitás eltérő szintjeit jelzik”. (268. old.) A problémák megoldásának lehetőségét a homogenitás növekedésében és egyúttal a további mélyülésében jelöli meg (268. old.).

A homogenitás egyik tényezőjét, a konvergenciamechanizmust helyezi középpontba a 7. fejezet. Összetett mechanizmusnak tekinti a fenntartható konvergenciát, amely magában foglalja a nominális, a reál-, a társadalmi, a ciklikus és strukturális konvergencia dimenziókat egyaránt. A strukturális konvergenciával mérhetjük a reziliens gazdasági struktúrák irányába történő elmozdulást (274. old.). Halmai nem csupán elméleti oldalról elemzi a konvergenciamechanizmust az euróövezetben, hanem a fenntartható konvergencia egyes dimenzióit különböző mutatókon keresztül kvantifikálja. Emellett a kapcsolódási pontokat is azonosítja, azaz meghatározza a többdimenziós konvergencia komplementer és átváltási kapcsolatait. Deklarálja, hogy a „mélyintegráció rendszerének, abban a homogenitás erősödésének alapvető tényezője a konvergencia.” (302. old.) Ugyanakkor a „tagállamok közötti, sok dimenzióban értelmezhető konvergencia továbbra is nagy kihívás.” (304. old.) E megállapítások további impulzust szolgáltathatnak a konvergencia mérésének és kvantitatív elemzési eljárásainak továbbfejlesztéséhez.

A szerző már a könyv bevezetőjében így fogalmazott: a „reziliencia a mélyintegráció fundamentális jelentőségű jellemzője”. (14. old.) A gazdasági ellenálló képesség a COVID-19 járvány okozta gazdasági hatások kezelésénél nemzetállami szinten is rendkívül hangsúlyossá vált. Ennek fontosságát vetíti előre a jövőbeni egyensúlytalanságok és kockázatok (például a megnövekedett adósságráták okozta makrogazdasági kihívások) hatékony kezelésének igénye is. Ezzel párhuzamosan szükséges és elengedhetetlen az egyes nemzetgazdaságok különböző dimenziók (legyen szó például pénzügyi, fiskális, monetáris, munkaerőpiaci) szerinti mérése is. A kötet a mélyintegráció elemzési keretrendszerében értelmezi a reziliencia kérdéskörét, s meghatározza a gazdasági reziliencia tényezőit: a sokkokkal szembeni sebezhetőséget, a sokkabszorpciós kapacitást, valamint a bekövetkezett sokk utáni helyreállítás időtartamának képességét. Halmai az EU-szakpolitikák jelentőségét hangsúlyozza a reziliens képességek fejlesztése és a sokkabszorpciós képesség javítása, valamint a helyreállítás gyorsítása terén is (349. old.). A reziliencia szorosan kapcsolódik a strukturális konvergencia fejlődéséhez, ugyanis az esetleges divergencia gyengítheti a rendszerszintű reziliencia képességét is (350. old.). A 8. fejezet részletesen tárgyalja a reziliencia kérdéskörét és hatásait, következésképpen a GMU szintjén túl a nemzetállamok ellenálló képességének elméleti és empirikus vizsgálatához is kiindulópontként szolgálhat.

A 9. fejezetben jutunk el a GMU 2.0 koncepciójának elemzéséhez, melynek „középpontjába [...] a reziliens és konvergenciára képes euróövezet megteremtésé-

nek igénye, mint a magintegráció megkívánt célállapota helyezhető.” (351. old.) Az európai gazdasági kormányzás, valamint a GMU reformja az integráció mélyülésének lehetséges perspektívája. Ám a mélyülés dominanciája mellett más forgatókönyvek is lehetségesek. Halmai a felvázolt forgatókönyveket a szakpolitikák és a közös költségvetés oldaláról is vizsgálja. Más meghatározó jelentőségű témakörök mellett részletesen tárgyalja a tőkepiaci és bankunió, a fiskális unió, valamint az Európai Valutaalap kérdéskörét is. Ahogyan a GMU 1.0 és reformjai, úgy a GMU 2.0 módoszatai is szorosan illeszkednek a mélyintegráció koncepciójába. Az egyes szcenáriók a homogenitás és mélység tengelyein történő elmozdulásban mutatnak különbséget. Mindazonáltal a szerző rámutat: az európai mélyintegráció felhalmozódott problémái szükségszerűen igénylik a reformokat (413. old.).

Az egyes forgatókönyvek között – a mélyülés mint fő változat mellett – megjelenik a differenciált integráció és a dezintegráció lehetősége is. (Lásd a 10. és a 11. fejezetet.) „A mélyintegráció mindenkori rendszere a magintegrációt, továbbá EU-tagállamok esetleges differenciált integrációját (perifériaintegráció) tartalmazza.” (416. old.) A differenciált integráció ugyan olykor negatív kontextusban értelmezett fejlődési irányzat, mindazonáltal az integrációs folyamatokat és azok előrehaladását – homogenitás és mélység szempontjából – egyaránt elősegítheti. A differenciált integráció esetében az összehasonlítás alapját minden esetben a magintegráció képezheti (416. old.). A differenciálódás sem tekinthető azonban homogén folyamatnak. Megkülönböztetendő a tagállamok közötti, azaz a belső, valamint a kívülálló államok szelektív politikai integrációja, azaz a külső differenciálódás (420. old.). A kötet egészére jellemző komplexitás igénye itt is megjelenik: intézményi, gazdasági, jogi tényezőket egyaránt áttekintve, komparatív elemzés keretében vizsgálja az európai integráció különböző lépcsőfokait. A differenciált integráció fő hajtóerői a kölcsönös függőség és az átpolitizáltság, amelyek az integrációs szintek elemzését teszik lehetővé (458. old.). A differenciált dezintegráció koncepciója (10.10. alfejezet) a differenciálódás és dezintegráció független dimenzióinak összekapcsolása. Halmai azonban már a dezintegráció elméleti összefüggéseinek és reálgazdasági hatásainak tárgyalását, valamint a Brexit esetének elemzését megelőzően (11. fejezet) leszögezi, hogy a differenciált dezintegráció is dezintegrációnak tekinthető a mélyintegráció keretrendszerében, ugyanis végső soron a mélység csökkenését vonja maga után. A Brexit összefüggésein keresztül a szerző bemutatja a dezintegráció reálgazdasági hatásait. A fő gazdasági hatásmechanizmusok azonosításán túl a dezintegráció kvantitatív hatásvizsgálatának lehetőségeit (ex ante és ex post elemzések) is összefoglalja, valamint a közvetlen kereskedelmi hatásokon túlmenően feltárja a dezintegrációs veszteség (damnum) fő hatásmechanizmusait. A kötet rövid, de izgalmas befejező fejezete egy új integrációs paradigma lehetséges kereteit vázolja fel.

Halmai Péter legújabb könyve koncepcionális keretrendszerbe helyezi az európai integráció egyes tényezőit és változásait, amelyeket összekapcsol a

makroökonómia és a nemzetközi gazdaságtan különböző aspektusaival. A mélyintegráció és egyes részkoncepcióinak kvantitatív elemzési lehetőségeit vonultatja fel. Egyrészt az elméleti összefüggések azonosítása révén a hatásmechanizmusok teszteléséhez is alapot nyújt, új kutatási irányokat jelöl ki, másrészt maga is azonosít és összehasonlít olyan empirikus elemzési módszereket, eredményeket, amelyek a jövőbeni kutatások alapjául szolgálhatnak. A kötet nem csupán elméleti oldalról nyújt új, átfogó ismereteket, hanem új perspektívákat is felvázol az integráció-gazdaságtan kvantitatív vizsgálatához.

Irodalom

- AFRICAN UNION COMMISSION – AFRICAN DEVELOPMENT BANK – UNITED NATIONS ECONOMIC COMMISSION FOR AFRICA [2019]: *Afrika Regional Integration Index (ARI): Methodology Note*. https://arii.uneca.org/Reports/ARI2019_Methodological_Note.pdf
- HALMAI, P. – VÁSÁRY, V. [2010]: Growth crisis in the EU: Challenges and prospects. *Intereconomics: Review of European Economic Policy*. Vol. 45. No. 5. pp. 329–336. <http://dx.doi.org/10.1007/s10272-010-0353-4>
- HALMAI P. [2020b]: A brexit gazdaságtana. In: *Halmai, P. (szerk.): A brexit forgatókönyvei és hatásai*. Dialóg Campus. Budapest. 83–193. old.
- KÖNIG, J. [2015]: *The EU Index of Integration Effort*. UNU-CRIS Working Papers. W-2015/4, United Nations University Institute on Comparative Regional Integration studies. Brugge. <https://cris.unu.edu/sites/cris.unu.edu/files/W-2015-4.pdf>